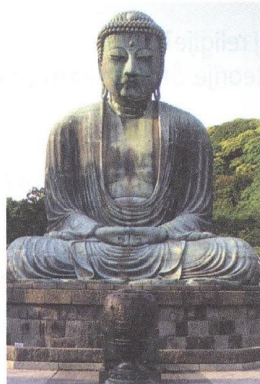

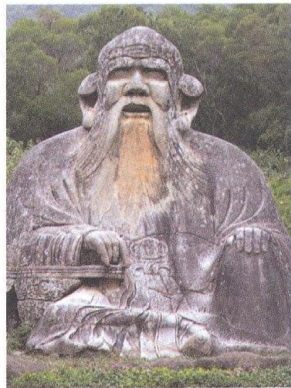
9.

POLITEISTIČKE RELIGIJE I
RELIGIJE BEZ BOŽANSTVA
I OSOBNOGA BOGA

Šiva, bog razaratelj i ponovni stvaratelj života, kralj plesača.

Buddha (Kamakura, Japan);
Konfucije (keramika iz vremena
dinastije Ming, Kina);
Lao zi (Quanzhou, Kina).

HINDUIZAM

POVIJEST

Oko 80% stanovnika Indije danas pripada hinduističkoj religiji, koja je nastala oko 2500 g. pr. Kr. U svom izvornom, neutralnom značenju, u perzijskom jeziku riječ *hindu* znači *Indijac, indijski*. S vremenom je taj naziv dobio *religiozno značenje*: danas je riječ *hinduizam* oznaka za religiju i njezine pripadnike.

Hinduizam se razvija kroz više tisuća godina. U prvom razdoblju, do 1000. g. pr. Kr., pojavljuju se prvi hinduistički propovjednici. U to doba nastaju i najvažniji tekstovi hinduističke religiozne književnosti. Između 300. g. pr. Kr. i 300. g. po Kr. razvija se klasični hinduizam.

Om, sveti slog u hinduizmu koji upućuje na Brahmana, Višnu i Šivu. Izgovara se na početku i na kraju svake molitve, obreda i važnog posla.

Vede, skup drevnih hinduističkih svetih spisa; za hinduiste simbol neospornog autoriteta i tradicije.

UTEMELJITELJ

Hinduizam nema posebnog utemeljitelja, a ni posebne hijerarhije, središnjeg učiteljstva, proroka ili vjerovanja.

Čovjek koji se odlučio posvetiti upoznavanju samoga sebe i boga, što se drži hvalevrijednim i uputnim, zove se *guru*.

SVETI SPISI

Hinduistički sveti spisi, koji se zovu *Vede*, obuhvaćaju klasične hinduističke svete knjige. Nastali su u razdoblju od 1400. do 500. g. pr. Kr. Najpoznatiji spisi hinduizma su *Mahabharata* i *Ramayana*. *Mahabharata* je epski spjev koji obuhvaća 100 000 stihova. To je ne samo hinduistička sveta knjiga nego i kulturna povijest Indije. Šesta knjiga toga spjeva često se zasebno objavljuje pod naslovom *Bhagavadgita* (Pjesma uzvišenoga). Ondje se opisuje objava boga Krišne, ljubav između boga i čovjeka te posljednji smisao postojanja.

NAUK

Prema hinduističkom vjerovanju, Brahman je beskrajni, nepoznatlivi i apsolutni bog. On se izravno brine za ljude i svijet: kad to drži potrebnim, šalje među ljude neko od svojih utjelovljenja da bi ponovno uspostavio red.

Religioznost hinduista je ljudska, humana i prožima sve slojeve, razine i stvari. U hinduističkoj religiji postoji mnoštvo bogova i božica. Hinduist može biti politeist, monoteist, ateist... Upravo stoga u hinduizmu nema krivovjerja, kao ni obraćenja. Štuje se velik broj dobrih i zlih bogova i božanstava.

Kad se susretnu s drugim religioznim vjerovanjem i uvjerenjem hinduisti ne mijenjaju svoj religiozni nauk ili vjerovanje. Uvjereni su da oni u hinduizmu sve to već imaju. Štoviše, vjeruju i da je hinduizam superioraniji od svih drugih religija.

Hinduizam naglašava *način života*, a ne način mišljenja. Svim su hinduistima zajedničke dvije stvari: ideja reinkarnacije (seoba duša) i stav hinduizma prema društvu.

TRI OSNOVNE HINDUISTIČKE IDEJE

Hrvatski

dužnost
disciplina djelovanja
duhovno oslobođenje

Sanskrt

dharma
karmayoga
mokša

sutra, zbirka Buddhinih govora i razgovora u hinayanskom budizmu.

Brahman, jedan od triju najvažnijih hinduističkih bogova; najviši duh neosobnog Apsoluta koji sve prožima, a sam je bez atributa.

kasta (sanskrt. jata: rasa; port. casta – rod, pleme), pojam koji označuje poseban hijerarhijski ustroj indijskoga društva, izvorno utemeljen na hinduističkoj religiji. Kaste obilježava pet kriterija: nečistoća, zajedničko blagovanje, endogamija, nasljednost zvanja i zanimanja, ekonomska međuovisnost. Glavne kaste su: brahman, ksatri, vaišja i šudra.

avatar, zemaljsko očitovanje ili utjelovljenje kakvog hinduističkog božanstva.

upanišadi, brahmanistički tekstovi.

Arđuna, u ovo budi siguran: Nitko tko me odano štuje i voli nije nikad izgubljen. Jer tko god me učini svojim nebom, mada je niska roda, žene također, zanatlije, čak i robovi – njihovo je da kroče najvišim Putem...

Bhagavadgita IX 31.32

Da ljudi misle o Bogu koliko misle o svijetu, tko ne bi postigao oslobođenje (nirvanu)?

Maitri Upanišadi 6,24

U srcu ovog pojavnog svijeta, unutar svih njegovih promjenjivih oblika, živi nepromjenjiv Gospodar. Dakle, idite s onu stranu promjena, i, uživajući u unutrašnjosti, prestanite uzimati za sebe ono što je za druge bogatstvo.

Iša Upanišadi (početak)

Nirvana nije intelektualni cilj. Ona je ukinuće svake želje za životom i stvarima koje zadovoljavaju osjetila. Drugim riječima, nirvana je stanje kod kojega se čovjek oslobodio od ciklusa ponovnog rađanja, a samim time i od patnje. Buddha je nirvanu definirao kao »stanje u kojemu nema ni zemlje ni vode ni vatre ni zraka ni praznine«. To konačno i miroljubivo blaženstvo kraj je svih prolaznih stanja i zadnji čovjekov cilj. Sve se budističke škole slažu: postoje dvije vrste nirvane, jedna u sadašnjem čovjekovu životu, a druga nakon čovjekove smrti.

Veliki indijski državnik i mirotvorac Mahatma Gandhi (1869. – 1948.) bio je hinduist. Propovijedao je nenasilje. Taj klasični hinduistički put za susret s božanskim Gandhi je predložio i prakticirao kao način borbe za oslobođenje Indije od kolonijalne vladavine.

U hinduizmu postoji mnoštvo duhovnih učitelja-gurua koji propovijedaju svoje viđenje hinduizma i poučavaju učenike. U tome je za njih osobno kao i za njihove učenike važna i yoga, tj. metodičko vježbanje tijela i duha radi postizanja višeg oblika znanja kroz viši oblik svijesti, pri čemu je krajnji cilj sjedinjenje s najvišim bićem.

KULT

Iako hinduisti štiju mnoštvo bogova i božica, ipak posebno štovanje iskazuju trima božanstvima. To su Šiva, Višnu i Brahman. Šiva, koji je poznat kao bog razarač, najpopularniji je među njima. On je bog smrti, razaranja, bolesti, plesa, umnažanja, istodobno i strašan i blag. Višnu je zaštitnik i održavatelj ljudskoga roda, bog ljubavi, dobrotiv i čuvar odgovarajućih sklonosti. Svoju brigu za čovječanstvo on iskazuje pojavljivanjem među ljudima na zemlji kad god se svijet iskvari. To se pojavljivanje zove avatar, a hinduisti vjeruju da je dosad bilo devet raznih avatara, među kojima su bili i Krišna i Gautama-Buddha. Treći među najpopularnijim hinduističkim božanstvima je *Brahman*, bog stvoritelj, najstariji ali ujedno i najmanje štovani bog.

Pojedina se božanstva često prikazuju s mnoštvom ruku, čime se želi iskazati njihova moć, dok treće oko nasred njihova čela označava božansku mudrost. Za religioznog hinduista religija se sastoji prije svega u vršenju i izgovaranju brojnih obreda, u slavljenju blagdana ili u hodočašćenju u hram. Osobito su važne četiri kultne radnje: žrtva svakoga jutra, molitva tijekom dana, asketizam i sebedarje.

Hinduističko obredno kupanje u rijeci Gangesu

U čast bogovima hinduisti podižu brojne hramove. Sastavni dio kulta su kazališne predstave i obredni ples koji se odvija prema posebno određenim pravilima.

Krava je u hinduizmu sveta životinja koju se časti kao izvor hrane i simbol života kojim ljude obdaruje majka zemlja. Hranjenje krave je djelo vjere. Hinduisti krave ne ubijaju niti se hrane njihovim mesom.

MORAL

Izvor hinduskog morala je Manuov zakonik, koji je nastao u 1. st. pr. Kr. ili u 1. st. po Kr. Tu se opisuju hinduistička religija, pravo, običaji i politika. Prihvaća se i potvrđuje podjela ljudi na kaste.

Za hinduista je u životu važno obnašati svoju specifičnu dužnost. Istodobno nastoje ne obnašati dužnost nekoga tko pripada drugoj kasti. Odvojenost kasti i danas se nerijetko prakticira u indijskim selima. Tko je rođen u jednoj kasti, nikako ne može prijeći u drugu kastu.

Hinduska religija i moral osobito cijene čovjeka asketa koji se u potpunosti posvetio razmišljanju i napustio ovosvjetske brige i stvari. On nastoji obdržavati osnovnu moralnost: ne ubiti, ne krasti, biti spolno čist, ne lagati i ne uzimati opojna sredstva.

Za hinduizam su osobito važne četiri moralne kreposti: 1. istinoljubivost; 2. strpljivost; 3. samosvladavanje; 4. ne poželjeti tuđe stvari.

Prema hinduizmu, čovjekov život obilježavaju četiri svrhe: 1. ljubav i zadovoljstvo, 2. bogatstvo i vlast, 3. red i pravda, 4. oslobođenje i izbavljenje. Savjesnim ispunjavanjem svojih dužnosti čovjek stječe zasluge za svoju daljnju sudbinu koja se ostvaruje u novoj reinkarnaciji.

reinkarnacija (sanskrt. samsr – sastaviti, srediti, ustrojiti), hinduističko vjerovanje prema kojemu je svaki živi oblik podvrgnut beskonačnom procesu ponovnog rađanja i umiranja. Pritom se izmjenjuje jedan od mogućih oblika života: ljudski, životinjski ili biljni. Svako buduće postojanje pod utjecajem je zakona karmana, jer sadašnje čovjekovo djelovanje rađa dobrim ili lošim plodovima u budućnosti. Tako su npr. sadašnja čovjekova bol, patnja ili nesreća plod lošeg karmana u prošlosti i sadašnjosti te ne ovise ni o kakvom božanskom biću niti o nekom ljudskom biću. Da čovjek postigne konačno oslobođenje od reinkarnacije, mora slijediti tri puta: put dužnosti, put znanja i put pobožnosti.

ZA RAD I RAZMIŠLJANJE

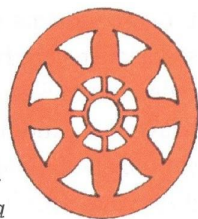

Hinduizam obuhvaća mnogo različitih vjerovanja:

- Velika većina hinduista vjeruje u boga na ovaj ili onaj način, ali postoje i oni koji ne vjeruju.
- Neki hinduisti vjeruju da poštivanje svih živih bića zahtijeva da budu vegetarijanci; drugi će žrtvovati životinje u hramu i veselo sudjelovati u pečenju pored rijeke.
- Neki hinduisti obožavaju Šivu, drugi Višnu ili njegove inkarnacije (avatare), najčešće Krišnu ili Ramu, treći pak štiju božice.
- Stanovnici jednog sela nemaju isto središte vjere, koje drugdje ujedinjuje seljake.
- Pojedini hinduist može štovati jednog boga, nekoliko njih, mnoge ili nijednog!
- On može također vjerovati u jednoga boga i u više bogova koji su njegovo očitovanje.
- On može izraziti najviše kao osobno ili neosobno.

Raymond Hammer

BUDIZAM

Osmerokraki kotač simbolizira Buddhin osmerostruki istinski put.

hinayana, mala kola (južna škola ili theravada); nauk starih (budizam).

mahayana (sanskrt. velika lađa, veliko vozilo), sjeverna škola, tj. budizam koji je bliži izvornom naučavanju Buddhé, ali i zahtjevniji pa ga prema tome može ostvariti tek manji broj ljudi.

radža, naziv za indijskog vladara.

Siddhartha, Onaj koji je postigao svoj cilj.

theravada (južni budizam), najkonzervativnija budistička škola koja uči doslovno obdržavanje Buddhina nauka.

POVIJEST

Budizam nastaje i razvija se u 6. st. pr. Kr. unutar hinduizma u sjeveroistočnoj Indiji. Kasnije je budizam u Indiji gotovo sasvim nestao, ali se u obliku *mahayana* budizma razvio u zemljama Dalekog istoka, posebice u Kini, Koreji i Japanu. Tu je snažno utjecao na religiozni, kulturni i politički život.

UTEMELJITELJ

Utemeljitelj budizma je Siddhartha Gautama (oko 560. – 480. pr. Kr.), prozvan *Buddha* (Probuđeni). Rođen je u bogatoj plemenišaškoj obitelji u današnjem Nepal. U dvadeset devetoj godini doživio je posebno prosvjetljenje, napustio ženu Yašodharu i sina Rahulu i potpuno se posvetio *srednjem putu* (drugi naziv za budizam). Sjedio je ispod drveta bo(dhi) i razmišljao kako bi mogao »vidjeti stvari onakvima kakve one uistinu jesu«. Pošto je u 35. godini postigao nirvanu, počeo je propovijedati u dolini rijeke Gangesa. Buddha u svom naučavanju odbacuje hinduistički kastinski sustav, ali preuzima hinduističke svete spise. Naglašava kako je u ekonomiji važan i moral. Siromaštvo je izvor nemoralna i kriminala, pa stoga valja nastojati poboljšati čovjekovo materijalno stanje.

SVETI SPISI

Budistički spisi (vede) napisani su izvorno na dva staroindijska jezika, paliju i sanskrtu. Klasični budistički kanon obuhvaća tri vrste spisa: *Vinaya* (pravila za monahe i monahinje), *Sutre* (Buddhine propovijedi i život) i *Abhidharma* (filozofski spisi).

NAUK

Prema budističkom vjerovanju ništa nije trajno. Svijet i sve na njemu nema ni pravog početka ni pravog kraja: sve je podložno promjeni. Budisti vjeruju u reinkarnaciju. Prema glavnoj budističkoj struji, mahayana budizmu, Buddha Gautama je deveto Višnino utjelovljenje (avatare), ali ne i posljednje.

Krajnja svrha života je postizanje *nirvane* (utrnuća), koja se postiže spoznajom *četiriju plemenitih istina*.

Tri temelja čovjekova postojanja prema naučavanju budizma

1. Materijalni se svijet neprekidno mijenja.
2. Čovječji život u konačnici ne donosi zadovoljstvo.
3. Ne postoji samostalna čovjekova duša koja bi iz ovog života mogla prijeći u drugi život.

Prema izvornom budizmu, samo budistički monah može postići nirvanu. Danas se smatra da svi vjerni budisti mogu postići nirvanu, ali je monaštvo idealan budistički život. Stoga se nastoji da svaki muškarac do svoje dvadesete godine barem neko vrijeme provede u budističkom samostanu.

U što od navedenoga vjerujete?			
	Da	Ne	Ne znam / bez odgovora
u Boga	91,4 %	6,6 %	2,0 %
u život poslije smrti	59,5 %	28,2 %	12,3 %
u pakao	48,9 %	36,7 %	14,3 %
u raj	55,8 %	31,8 %	12,9 %
u grijeh	68,8 %	21,2 %	10,1 %

Europsko istraživanje vrednota: Hrvatska (1999.)

Vjerujete li u reinkarnaciju?		
Da	Ne	Ne znam / bez odgovora
18,9 %	63,0 %	18,1 %

Europsko istraživanje vrednota: Hrvatska (1999.)

KULT

Vjerni budist vrši svoj kult iskazujući štovanje Buddhine Gautame ili bilo kojega drugog Buddhina utjelovljenja. Budisti iskazuju štovanje Buddhinoj slici ili kipu, razmišljaju o Buddhinim kvalitetama ili mu prinose darove u hramovima, ali i kod kuće ili pak na mjestima za koja se vjeruje da čuvaju izravne Buddhine tragove, kao što su npr. otisci

Može se reći da četvrtina Europe danas vjeruje u reinkarnaciju. Zašto? Jedan od odgovora mogao bi biti i u tome što im se život ovdje na Zemlji čini prekratkim pa ga nastoje produžiti teorijom reinkarnacije. Neki prihvaćaju reinkarnaciju nakon doživljaja koji su ih uvjerali da su već negdje (u nekim navodnim prošlim životima) proživjeli određena iskustva. Drugi smatraju da je reinkarnacija potrebna kako bi se zadovoljila pravda; neprihvatljivo je, naime, da neki stalno budu zdravi, uspješni, bogati, a drugi bolesni, siromašni, jadni. Reinkarnacija bi navodno ispravila tu nepravdu tako što bi se bogataši reinkarnirali u siromahe, a ovi u bogataše, zdravi u bolesne i slično. Što se tiče shvaćanja reinkarnacije, u različitim se kulturama ona različito i tumači. Na Istoku je reinkarnacija nešto čega se treba što prije osloboditi, dok je na Zapadu shvaćena kao nada, kao put progresivnog samootkupljenja.

Mijo Nikić

dharma, pravilo, zakon (brahmanizam); pravda, red, zakonitost (budizam).

karman (sanskrt. čin, djelo), uzročnost.

yoga (sanskrt. yoga – ujarmljenje, veza), tehnika meditacije kojom pojedinac nastoji postići jedinstvo svojih psihičkih i fizičkih funkcija.

Buddhinih stopala. Značajan dio budističkog kulta su obredi vezani uz pojavu punog Mjeseca, slavlje Buddhina rođenja, prosvjetljenja i smrti te ulaska u konačnu nirvanu. Posebne zasluge za sadašnji život, kao i za budući život i reinkarnaciju budisti mogu steći i davanjem hrane ili drugim oblicima potpomaganja budističkih monaha.

U budizmu su razvijena hodočašća, npr. u Kandy (Šri Lanka) gdje se čuva Buddhin zub, kao i u gradove u kojima rastu mladice drva bo ispod kojeg je prema budističkoj predaji Buddha Gautama doživio nirvanu.

MORAL

U skladu s Buddhinim učenjem, budisti vjeruju u kontinuitet posljedica svoga djelovanja. Osobno djelovanje i ponašanje u ovom životu očituje se tijekom prijelaza iz jednog života u drugi. Međutim, učinci čovjekova djelovanja mogu se očitovati već u sadašnjem životu, u prvoj sljedećoj ili u nekoj budućoj reinkarnaciji.

Budistička etika obuhvaća pet temeljnih etičkih zakona: ne ubij, ne laži, ne kradi, ne vrši nedolične seksualne radnje i ne uzimaj droge. Suosjećanje je temeljno središte života. Cilj budističke etike je odgoj velikog i neograničenog suosjećanja.

ZA RAD I RAZMIŠLJANJE

Buddha je mnoge hinduističke ideje o ponovnom rađanju povezo s pojmom postojanja. To je dharna, kozmička istina. O njoj Buddha govori u svojoj prvoj propovijedi, *Pokretanje kotača istine*. Otada je kotač simbol budizma, a četiri plemenite istine postale su temelj budističkog učenja.

ČETIRI PLEMENITE ISTINE

plemenita istina o patnji

Rađanje, starost, umiranje, rastavljenost od dragoga, povezanost s nedragim, nepostizanje onoga čemu čovjek teži – sve je to patnja.

plemenita istina o nastanku patnje

Patnju uzrokuje žeđ koja vodi od ponovnog rađanja k ponovnom rađanju kao i žeđ za postojanjem, uživanjem i moći.

plemenita istina o ukinuću patnje

Poništi li čovjek žeđ, bit će oslobođen od patnje.

plemenita istina o osmeročlanom putu koji vodi ukinuću patnje

1. ispravna spoznaja
2. ispravni stavovi
3. ispravni govor
4. ispravna djelatnost
5. ispravan način života
6. ispravni napor
7. ispravno zalaganje
8. ispravna meditativna sabranost

